

ב. מיעוטו שאין מקפיד שאינו חוצץ, צריך שיהא הדבר החוצץ כולו בתוך המים (עפ"י מאירי חולין עג. בשם הראב"ד).

ג. כתבו ראשונים בדעת רש"י שבגופו פוסלת חציצה מהתורה אפילו במיעוט ואינו מקפיד, ורק בשער אין חציצה מהתורה אלא ברובו ומקפיד. והרבה ראשונים חלקו על כך (עתוס' כאן ויבמות עח. ושאר ראשונים; רמב"ם מקואות א, יב ועוד. והריטב"א כתב שאף רש"י מסכים לכך).

ונחלקו הדעות האם השער והגוף נידונים כדבר אחד לענין חישוב רובו ומיעוטו או כל אחד נידון כנפרד (ערמב"ם וראב"ד ב, טו וע"ש אבי עזרי; ריטב"א). ויש אומרים אף כל אבר ואבר נידון לעצמו (ע' מאירי).

בתורי"ד (תליתאה) משמע שבבשר חציצה פוסלת בכלשהו מהתורה אם מקפיד, ובשער אין חוצץ אלא ברובו.

ד. יש מהראשונים מפרשים שלא כפירוש הרגיל, שרובו ומקפיד חוצץ מדרשת הכתוב, וההלכה באה לרובו שאינו מקפיד או מיעוטו המקפיד [ושאמרו 'גזירה' – צריך לפרש דהיינו הלכה למשה מסיני. ע' דקדוקי סופרים כאן מגליון רש"י] [ע' בפירוש ר"י מלוניל; מאירי בשם 'יש מפרשים', והקשה על כך. וי"א ש'הלכה' לאו דוקא אלא גזרה דרבנן היא, וכל גזרות חכמים נאמרו לו למשה מסיני – כן פירש הראב"ד, מובא ברשב"א ובר"ן להלן טו: ובריטב"א יז:].

ה. יש אומרים שלאחר שגזרו חכמים על רובו שאינו מקפיד, שוב הוא חוצץ מהתורה שהרי רגילים להקפיד ליטלו משום גזרת חכמים (עפ"י ישועות יעקב יו"ד קצח, א; אבני נזר יו"ד רנב, ד רסה, ג – ואעפ"י שאינו מקפיד אלא על מקצתו, אך כיון שאין חלק מסוים שמקפיד רק עליו – נחשב כמקפיד על כולו. אבנ"ז שם. וע' מנחת שלמה ח"ב עד). ויש חולקים וסוברים שהואיל ואינו מקפיד ליטול את כל החוצץ אלא מקצתו, בענין שלא יהיה רוב, נמצא שאינו מקפיד אלא על מיעוט ואינו חוצץ מהתורה (בשם הגר"ח הלוי ועוד [ע' קובץ הערות תקיד; אחיעזר ח"ב לג]. וצ"ל שההקפדה שבאה מחמת המנהג שלא יהא שום דבר חוצץ, הואיל ואינה אלא לכתחילה, אינה בכלל 'הקפדה'. ויתכן לפי"ז שגם לענין רובו שאינו מקפיד, הואיל ואין כאן הקפדה בעצם אלא מצד איסור חכמים, לענין טבילה דאורייתא אין כאן 'הקפדה' בעצם. עפ"י מנחת שלמה ח"ב עד).

ו. כתבו ראשונים שנהגו לכתחילה לדקדק שלא תהיה כל חציצה בטבילה, אפילו במיעוט שאינו מקפיד (עפ"י מאירי כאן; סה"ת עט ועוד; לבוש יו"ד קצח, א; חכ"א קיט, ג).

'מחיצין' שאמרו; לדברי רבי יהודה, שיעור מחיצה עשרה טפחים מהלכה. ולרבי מאיר נלמד הדבר מארון וכפורת שגבהם עשרה והריהם רשות לעצמה. ולדבריו הוצרכה ההלכה לשאר דיני מחיצות; 'לגוד' 'לבוד' ו'דופן עקומה'. [וכן לשאר הלכות מחיצה כגון דיני פירצות, כדלהלן טו: וברש"י; ריטב"א יז:].

דפים ד – ה

א. היה המבוי גבוה מעשרים אמה ובא למעט הגובה על ידי הגבהת הקרקע, כמה יהא רחבו של אותו מיעוט?

ב. היה פחות מעשרה טפחים וחקק בקרקע להשלים לעשרה, כמה יהא משך החקק?

א. היה גבוה מעשרים ובא למעט; לדברי רב יוסף, רוחב המיעוט יהא לפחות טפה, ולדברי אביי ארבעה טפחים. ופרשו בגמרא מחלוקתם בכמה אופנים; –

לדברי הכל מותר להשתמש תחת הקורה; רב יוסף סבר 'קורה משום היכר' – להבדיל המבוי מרשות הרבים,

הלכך די ברוחב טפח בכניסה משום הכר כשמשמשים תחת הקורה (עפ"י רש"י). ואביי סבר 'קורה משום מחיצה' ואין נחשבת 'מחיצה' בכל מקום לשטח הפחות מארבעה טפחים. [ובתחילה רצו לפרש טעמו של אביי שסובר אסור להשתמש תחת הקורה והרי למשתמשים במבוי שהוא נמוך, אין היכר קורה. ודחו הסבר זה].

ואפשר שלדברי הכל קורה משום היכר, ונחלקו האם היכר של מטה כהיכר של מעלה ודיו בטפח, אם לאו. ואפשר שלדברי הכל היכר שלמטה כהיכר שלמעלה אלא נחלקו בגזירה שמא יפחת אותו מיעוט (מרוחב טפח, ע"י דריסת הרגלים. רש"י).

א. כתב הר"ף שממעט בקורה רחבה טפח ודיו, שקורה משום היכר והיכר של מטה כהיכר של מעלה. [הר' יונתן כתב שרבי יהודה דמתניתין סובר קורה משום מחיצה. וע' שפ"א; אבנ"ז או"ח רע"א, ט]. וכן פסק הר"ה, כרב יוסף.

ומשמע שממעט בכל דבר ואין גוזרים שמא יפחת על ידי דריסה, אלא שהרי"ף החמיר למעט בקורה או באבן וכד' שאין דרכם להיפחת (רבנו יהונתן. ובתור"פ מובא שהמחלוקת בגמרא [לפי הלשון האחרונה] היא בדבר העלול להיפחת אבל באבנים או שיש לדברי הכל די בטפח).

והרא"ש נקט על פי הירושלמי לבנות איצטבא ברוחב ארבעה טפחים. וכן נקט הרמב"ם והאו"ז. ב. לכאורה נראה שלדברי הכל אם לא מיעט תחת הקורה אלא בהמשך המבוי – אין מיעוטו מיעוט (עפ"י שפת אמת ד: ד"ה לימא. ונקטן כן אף למ"ד אסור להשתמש תחת הקורה. ולולא דבריו היה נראה שלדעה זו אין צריך היכר תחתיה כי הצרכת ההיכר הוא למשתמשים כמוש"כ רש"י. וגם אם מותר להשתמש תחתיה נראה שהמיעוט א"צ להיות כנגד כל רוחב הקורה בדוקא, אלא כל שממעט טפח או ד' תחת הקורה ולפנים די, ובוה מיושבת קושיתו (ה. ד"ה בגזירה) הלא אף כשהצרכת ד' טפחים יש לגזור שמא יפחת החלק שמתחת לקורה). ונראה שמיעוט הטפח צריך להיות לכל אורך הקורה ואין די בד' אמות (שפ"א ה. ד"ה וע"י).

ב. היה המבוי (כלומר גובה הקורה) פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה; לדברי רב יוסף צריך חקק במשך ארבעה טפחים לפחות, ולאביי צריך ארבע אמות. ומחלוקתם היא בשיעור משך המבוי שניתר בלחי וקורה, וכדלהלן.

א. להלכה צריך לחוק ד' על ד' אמות לפחות [שכן נוקטים שאר אמוראים שמשך המבוי ארבע אמות] (עפ"י רי"ף ורמב"ם שבת יז, טז). והרא"ש כתב שחוקק במשך ארבע ברוחב כל המבוי (וכן הוא בטש"ע סג, כו. וע"ע בשפת אמת; חזו"א סה ס"ק סו סח ע"א).

ויש שנקטו כרב יוסף, שמשך מבוי ארבעה טפחים (אבי העזרי, מובא ברא"ש). ב. אעפ"י שלא חקק אלא ארבע, מועיל המשך המבוי להצטרף לחקק להיות ארכו יתר על רחבו (חדושי הר"ן והריטב"א. וכן כתב רעק"א לשמוע מסתימת הפוסקים דלא כמשמעות אבן העזר, ונשאר ב'צ"ע לדינא'. גם בחזו"א (סה, ע"א) נסתפק כששאר המבוי חוץ לחקק נמוך מ' טפחים, ולא העיר שמפורש בריטב"א להתיר).

דף ה

- ז. א. מהו שיעור המבוי הניתר בלחי וקורה? מהו היחס בין אורכו לרוחבו?
- ב. לחי הבולט במבוי, מהו שיעורו להיות נידון משום 'לחי' ומתי נידון משום המבוי עצמו וצריך לחי אחר להתיר?
- ג. מהם חילוקי הדינים בין מבוי לחצר לענין התר הטלטול בתוכם?

א. שיעור אורך המבוי להיותו ניתר בלחי וקורה; לדעת רב יוסף ארבעה טפחים (ומשהו. עתוס), ולדעת אבוי ארבע אמות (וכן אמר רב יוסף עצמו י.) לשמוע מדברי רב הונא [ויתכן שחזר בו רב יוסף כאן או שם. עתורי"ד שם]. וכן נראה דעת כמה חכמים; לוי (י:) רב כהנא (ה:) ורב אשי (ט:).
הלכה שאין המבוי ניתר על ידי לחי וקורה אלא כשיש בארכו לא פחות מארבע אמות (רמב"ם שבת יז, ו; או"ח שסג, כו). ויש פוסקים ארבעה טפחים (אבי העזרי).
ואמר רב נחמן: איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה – כל שארכו יתר על רחבו, ובתים וחצרות (= לפחות שתיים) פתוחים לו.

ב. לחי הכולט מדופנו של מבוי (- שנכנס לתוך רוחב המבוי. רש"י תוס' ורי"ף); אמר רמי בר חמא (ברי"ף וברא"ש: בר אבא) אמר רב הונא: פחות מארבע אמות – נידון משום 'לחי'. ארבע אמות – נידון משום 'מבוי' וצריך לחי אחר להתירו. ואותו לחי, מעמידו בצד האחר של הכניסה שלא ייראה כהמשך הבליטה (רב פפא). או יכול אף באותו הצד, אם יעשהו באופן שמוסיף על הבליטה או מפחית ממנה (בגובה או בעובי. רש"י. והרי"ף הוכיח עובי בלבד) ובכך יהא ניכר לעצמו (רב הונא בריה דרב יהושע).
היתה אותה בליטה ארבע משוכה על פני רוב רוחב המבוי, כגון שרוחב המבוי שבע – הכשיר רב הונא בריה דרב יהושע בלא לחי משום 'עומד מרובה על הפרוץ', כשם שמועיל בחצר כגון זה. ולדברי רב אשי אפילו רוחב המבוי שמונה והרי משך הבליטה בדומה לשטח הפרוץ, אעפ"כ מותר משום הספק שמא העומד מרובה ושלא אין בלחי ד' אמות, וספק דבריהם להקל.
מבואר בגמרא שלדברי רב הונא אין ללמוד מבוי מחצר להיות ניתר ב'עומד מרובה על הפרוץ', הלכך לדעתו צריך לחי אפילו כאשר הבליטה מרובה על הפרוץ.

א. פרש"י שמדובר שאותה בליטה לא נעשתה לשם לחי [וכאבוי המכשיר ב'לחי העומד מאליו'], אבל נעשתה לשם כך – אפילו בולטת הרבה כשרה. וכן נקט באו"ז. וכן כתב הרמ"א (שסג, יב) להלכה. ויש אומרים שאפילו עשאו מתחילה לכך, כל שיש בו ד' אמות נידון משום מבוי (מובא בחדושי הר"ן. וכן צידד הריטב"א בדעת ר"ת. וע' גם בעבודת הקדש א סק"ו ובטור שסג).
ויש מפרשים שנעשה לשם תיקון הטלטול אלא שאינו לחי המיוחד לכך רק המשך כותל המבוי הוא, וכיון שכן אם יש בו ארבע אמות נידון משום מבוי (עפ"י תורת חיים. ודייק כן מלשון הרמב"ם).
ב. נראה שאותן ד' אמות עצבות הן, לחומרא (כן כתב להוכיח הגרעק"א).
ג. הלכה כרב אשי (רי"ף). ולפי מה שאנו נוקטים 'פרוץ כעומד מותר', אף בלא ספק דבריהם יש להתיר במבוי שמונה. עפ"י ראשונים).

ג. מבוי ניתר בלחי וקורה כתקנת חכמים. חצר אינה ניתרת בכך אבל ניתרת בפס ארבעה (או בשלשה. ע' בפירוט להלן ט-י).

משמע מפרש"י שאילו נעשה הפס לשם תיקון המבוי בו – ניתר המבוי בפס. והתוס' כתבו שאין תורת 'פס' במבוי אלא בחצר, לפי שהפס מועיל מתורת מחיצה, ומבוי שהקלו בו חכמים שיהא ניתר בלחי, צריך שיהא שם 'לחי' עליו ולפיכך אם היה רחב ד' אמות שאינו נידון משום 'לחי' – אסור, משא"כ בחצר.

יש אומרים בדעת רש"י, שאף בחצר אם נעשה הפס שלא לשם תיקון – אינו מועיל (עפ"י תורא"ש ותור"פ. וכן נקט רעק"א). ולדעת התוס' מועיל בכל אופן. ויש אומרים כן אף בדעת רש"י (ריטב"א. וע' אבני נזר או"ח רצד, א שפסק כן להלכה, שהבתים מועילים לעשות פסים לחצר ואין צריך היכר. וע"ע בקהלות יעקב ה בבאור דברי רעק"א להלן ט).

המבוי ארכו יותר על רחבו. ואם לאו – תורת 'חצר' יש לו, ואינו ניתר בלחי וקורה אלא בפס ארבעה. חצר שארכה יתר על רחבה – דינה כמבוי וניתרת בלחי או קורה (עפ"י גמרא להלן יב: רמב"ם יז, ה; או"ח ססג, כז). ויש סוברים שלעולם אין החצר ניתרת בתיקוני מבוי כלל (עפ"י גרסת הראב"ד, מובא בראשונים להלן יב וכאן. וע"ש בר"י מלוניל ובמאירי שצריכה שאר תנאי מבוי, להיות בתים וחצרות פתוחים לה).

פירצת החצר האוסרת את הטלטול בתוכה – יותר מעשר אמות, אבל פחות מכן יש לה תורת 'פתח' [אם לא נפרץ מלוא הכותל. רש"י]. פירצת המבוי; לדברי רב הונא ארבעה טפחים, ולרב הונא בריה דרב יהושע ורב חנן בר רבא – עשר אמות, כחצר (כדלהלן).

חצר שארכה יתר על רחבה והיא ניתרת בלחי וקורה כמבוי (לדעת הפוסקים הנ"ל) – יש אומרים שפירצתה בעשר אמות כשאר חצרות (עפ"י הדושי גור אריה; חזו"א סה, טז).

החצר ניתרת ב'עומד מרובה על הפרוץ' (בכל ארבעת המחיצות). ואילו המבוי – מחלוקת רב הונא ור"ה ברדר"י אם מועיל 'עומד מרובה' [בכל אחת ממחיצותיה. ע' שפת אמת] אם לאו, כנ"ל.

א. מפשט דברי התוס' נראה שאין מועיל 'עומד מרובה על הפרוץ' במבוי אלא לרוח רביעית. ובשפת אמת פירש שלפי האמת אינו כן אלא כוונתם רק שאין ללמוד זאת מהקל-וחומר.

ויש מי שחילק אם יש גיפופי כותל משני הצדדים, שאו מועיל 'עומד מרובה', אם אין (עפ"י גאון יעקב). ויש מי שמפרש כוונת התוס' בשבוקעים בו הרבים, שבזה אין מועיל 'עומד מרובה' אלא במחיצה רביעית (עפ"י אור שמח. ע' בבאור הדבר בהדושי רא"ל מאלין ח"א ט).

ב. לכאורה יש לדקדק מדברי רש"י [ממה שכתב 'חצר אין פירצת עשר אוסרת בה אא"כ הוי מלואו בכותל'] שאפילו הפרוץ מרובה על העומד ברוח אחת, אם בין כל המחיצות העומד מרובה – מותר. וצ"ע ממשמעות רש"י להלן במשנה טו. (שפת אמת. וער"ן יא. שפרוץ מרובה על העומד ברוח אחת משלש מחיצות החצר שהם דאורייתא – אוסר. וכן פרוץ מרובה בין כל ארבעת הרוחות אוסר, אפילו אם בשלשה צדדים העומד מרובה).

דפים ה – ו

ח. מה דינו של מבוי שנפרץ בצדו או בראשו?

פירצה שהיא יותר מעשר אמות – אוסרת את המבוי, בין בצדו בין בראשו [מלבד לרבי יהודה המכשיר פתח המבוי ע"י לחי או קורה אפילו הוא יותר מעשר אמות, עד י"ג אמה ושליש או עד כ' אמה, כנוכר למעלה].

וצריך לסתום או לעשות צורת הפתח במקום שנפרץ (עפ"י רישב"א).

פירצה שהיא מארבעה טפחים עד עשר אמות; אם היתה בראשו של מבוי (כגון שהיתה כניסת המבוי רחבה מעשר אמות ומיעטוה בסתימה ונפרצה פירצה באותה סתימה) – אסור לטלטל בתוכו. ופירש רב הונא בריה דרב יהושע שנפרץ בקרן זוית, לפיכך אין עליו תורת 'פתח', שאין עושים פתח בקרן זוית, אבל שלא בקרן זוית – כשר.

א. בגדר 'קרן זוית' כתבו הרשב"א והר"ן, כגון שהפרצה אוכלת משני הכתלים, אבל אם אוכלת מאחד, אפילו מגיעה לקצה הכותל אינה בכלל 'קרן זוית'. ומפשט דברי הגאון המובא בר"י (להלן יא:) אין במשמע כן, וכן מפשט דברי הרמב"ם (טז, כ). וערשב"א; חזו"א עב, יא; קהלות יעקב ו.